

safejournalists.net

Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana

Narativni izvještaj Hrvatska 2022.

SADRŽAJ

PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

9

PREVENCIJA

18

PROCES

27

SIGURNOST

35

Uvod

Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana (WB-JSI) istraživački je utemeljen alat, dizajniran za mjerenje i praćenje promjena u odgovarajućim društvenim i političkim okruženjima u zemljama Zapadnog Balkana, koje imaju izravan ili neizravan utjecaj na sigurnost novinara i profesionalaca u medijima dok obavljaju svoju profesiju. WB-JSI se ponajprije oslanja na dokaze koje su putem istraživanja prikupili i analizirali partneri platforme [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net), u skladu s rigoroznom procedurom ispitivanja. Prikupljeni podaci o različitim dimenzijama složenog koncepta „sigurnosti novinara“ kvantificirani su i združeni u slojevit pokazatelj – Indeks sigurnosti novinara – kako bi se ocijenile promjene u sedam zemalja Zapadnog Balkana tijekom određenog vremena. Na temelju dokaza istraživanja devet članova Savjetodavnog odbora¹ u svakoj zemlji procjenjuje situaciju i dodjeljuje bodove svakom od 19 pokazatelja unutar sljedećih dimenzija:

- (1) **Pravno i organizacijsko okruženje** – postojanje i primjena zakonskih garancija relevantnih za sigurnost novinara
- (2) **Prevenција** – postojanje i primjena različitih preventivnih mjera koje imaju izravan utjecaj na zaštitu i sigurnost novinara
- (3) **Proces** – postupanje državnih institucija i dužnosnika prema novinarima te učinkovitost kaznenog i građanskog pravosudnog sustava u istragama prijetnji i djela nasilja nad novinarima
- (4) **Sigurnost** – incidenti i slučajevi raznih oblika prijetnji i djela nasilja nad novinarima i medijima

WB-JSI su zajednički razvili istraživači iz Instituta RESIS² iz Skoplja i partneri s platforme [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net): Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje BH novinari, Sindikat medija Crne Gore, Udruženje novinara Makedonije, Udruženje novinara Kosova, Hrvatsko novinarsko društvo

¹ Savjetodavni odbor u Hrvatskoj čine Chiara Bilić, Jasmin Klarić, Dora Kršul, Tomislav Levak, Silvia Novosel, Saša Paparella, Anja Vladislavljević, Valentina Wiesner i još jedan član koji je želio ostati anonimn.

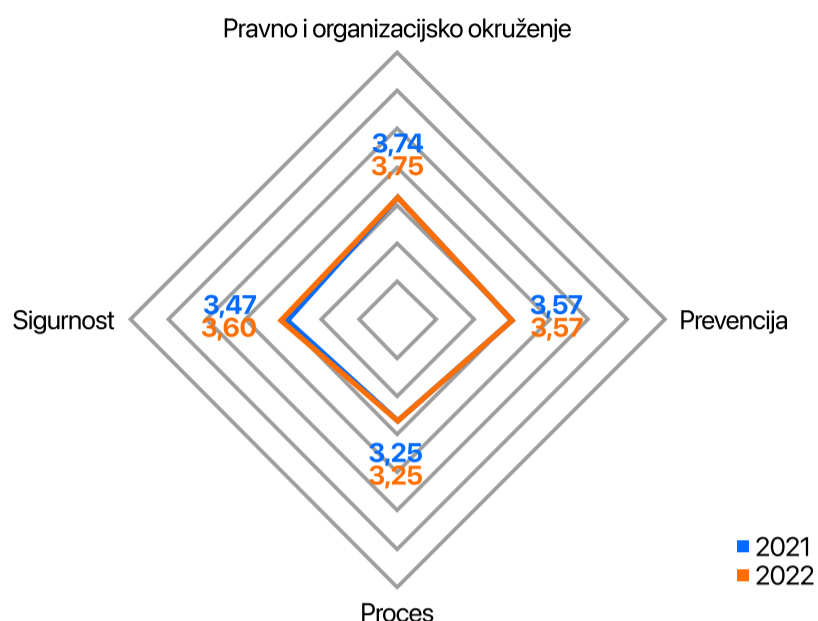
² Istraživači Instituta RESIS (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa razvili su konceptualni okvir za Indeks i model njegova agregiranja, ponderiranja i izračunavanja.

i nezavisna istraživačica iz Albanije³. Kao takav, Indeks je rezultat zajedničkog napora Platforme Safejournalists.net i pokriva sva specifična pitanja koja su lokalni partneri identificirali kao relevantna za njihovu zemlju.

Prva (pilot) godina za razvoj konceptualnog okvira i metodologije za dodjelu ocjena, agregiranje i računanje Indeksa bila je 2020. Ovaj se izvještaj odnosi na situaciju u Hrvatskoj u 2021. godini i predstavlja poboljšanja ili pogoršanja situacije u četiri dimenzije, uzimajući u obzir procjenu iz 2020. godine kao referentnu. Više detalja o teoretskom okviru i postupku izrade i proračuna Indeksa sigurnosti novinara Zapadnog Balkana i svih izvještaja zemalja možete pronaći na <https://safejournalists.net/safety-index/>.

³ Blerjana Bino angažirana je kao neovisna istraživačica iz Albanije za Safejournalists.net platformu.

INDEKS SIGURNOSTI NOVINARA

	2021	2022		Glavne nove promjene u svakoj dimenziji
1. Pravno i organizacijsko okruženje	3,74	3,75	↑	Pravno i organizacijsko okruženje za nijansu je bolje ocijenjeno nego lani. Veliki broj tužbi među kojima ima i SLAPP-a i dalje predstavljaju veliki problem, a kleveta i uvrjeda još uvijek nisu dekriminalizirane. Ministarstvo kulture i medija osnovalo je radnu skupinu koja za cilj ima suzbijanje SLAPP-tužbi. HND radi na potpisivanju dokumenta s MUP-om kojim će se unaprijediti zaštita novinara i prevencija napada.
2. Prevencija	3,57	3,57	–	Stanje u ovoj dimenziji ostalo je nepromijenjeno. Politički istaknuti pojedinci i grupe nedovoljno osuđuju napade na novinare, a nerijetko su i sami kreatori plodnog tla za napadače. Ipak, MUP je pokazao senzibilitet prema novinarskom poslu i očekuje se potpisivanje sporazuma s HND-om o boljoj zaštiti novinara.
3. Proces	3,25	3,25	–	Stanje u ovoj dimenziji ostalo je nepromijenjeno. Novinari rijetko prijavljuju prijetnje i napade i mnogi ih smatraju dijelom svog posla. Suđenja za napade na novinare dugo traju, a u nekim slučajevima napada ni nekoliko godina nakon napada do suđenja još uvijek nije došlo.
4. Sigurnost	3,47	3,60	↑	Dimenzija sigurnosti novinara bolje je ocijenjena u odnosu na lani i zabilježen je manji broj napada u odnosu na 2021. Fizički napadi karakteristični su za javne skupove, a najveći broj prijetnji događa se online.
Indeks sigurnosti novinara	3,48	3,55	↑	

— REZIME

I. PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

- Stanje se u ovom pitanju nije poboljšalo u odnosu na 2021. godinu; Kazneni zakon i dalje sadrži odredbe klevete i uvrede. Te se odredbe nerijetko koriste u svrhu ušutkivanja novinara i medija, ali i kao osveta za kritičko pisanje.
- Stanje je u 2022. godini ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2021. Zaštita novinarskih izvora uređena je zakonom i tijela državne vlasti to uglavnom poštuju. Općenito, novinari su se osjećali slobodno tražiti izvore informacija u 2022.

- Situacija se u 2022. godini neznatno poboljšala u odnosu na 2021. Prema javno dostupnim podacima, tijekom 2022. nisu zabilježene tužbe u kojima je bilo pokušaja uštkivanja novinara na temelju zakonskih odredbi vezanih uz širenje dezinformacija, straha, panike i sličnog. U Hrvatskoj ne postoji definicija SLAPP-a kao oblika tužbi, ali se među brojnim aktualnim i zaključenim sudskim slučajevima mogu prepoznati i tužbe koje imaju elemente SLAPP-a i vjerojatno i same jesu SLAPP. Ministarstvo kulture i medija prepoznalo je to i osnovalo radnu skupinu koja ima za cilj suzbijanje SLAPP-tužbi. HND radi na potpisivanju dokumenta s MUP-om kojim će se unaprijediti zaštita novinara i prevencija napada.
- Stanje se u odnosu na 2021. godinu nije promijenilo. Novinarima nisu potrebne licence za rad da bi se bavili novinarstvom, niti se tijekom 2022. pokušalo uvesti licenciranje. Novinarima je uglavnom omogućeno izvještavanje iz svih institucija državne vlasti čiji je rad definiran kao javan, no za izvještavanje iz nekih institucija nužna je akreditacija. Udruživanje novinara u strukovne udruge slobodno je premda pojedini vlasnici medija na to ne gledaju blagonaklono.
- Stanje je u 2022. godini ostalo nepromijenjeno. Nedovoljan broj novinara radi na temelju ugovora o radu, dok veliki broj njih radi kao freelanceri, odnosno vanjski suradnici. Plaće i uvjeti rada ovise o mnogim čimbenicima pa su tako vrlo različiti. Novinarski posao je nestabilan. Kolektivni ugovor postoji samo u tri medija, a nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Novinarke uglavnom imaju iste radne uvjete kao i muškarci, ali se unatoč tome događa diskriminacija na temelju dobi. Freelanceri su jedna od najugroženijih skupina novinara, a samim time što nemaju ugovor o radu, nemaju ni radna prava. Privatni mediji imaju sindikalne podružnice, ali vlasnici često ne gledaju blagonaklono na udruživanje u Sindikat. Novinari najčešće imaju osiguranu pravnu pomoć u matičnim redakcijama, a HND i SNH nude svojim članovima besplatnu pravu pomoć.

II. PREVENCIJA

- Tijekom 2022. godine stanje je ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2021. U Hrvatskoj ne postoje posebni mehanizmi zaštite novinara, nego napade i prijetnje mogu prijavljivati policiji kao i drugi građani. Govor mržnje, ako mu je cilj mržnja i nasilje, podliježe kaznenopravnom progonu i njime se onda bavi Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Drugi oblici govora mržnje se ovisno o naravi mogu prijavljivati Vijeću za elektroničke medije, pravobraniteljima i Novinarskom vijeću časti HND-a. Policija obrađuje svaku prijavu napada i ako ustanovi da je riječ o ozbiljnim prijetnjama i napadima, sustavno se bavi takvim slučajevima. Tijekom 2022. nije zabilježen slučaj u kojem je policija odbila primiti prijavu napada ili razmotriti neki slučaj.

- U odnosu na 2021. godinu stanje je ostalo nepromijenjeno. MUP je jedina ustanova na nacionalnoj razini koja novinarima kao i ostalim građanima može pružati fizičku zaštitu. Do sada je policija nekoliko puta novinarima pružala dvadesetčetverosatnu zaštitu. Postoji nekoliko zakona kojima se identificiraju specifične potrebe pojedinaca žrtava. HND reagira na napade na novinare prema svim potrebnim institucijama, a u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja, u suradnji s odvjetnicima, pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć.
- Stanje se u 2022. nije popravilo u odnosu na 2021.; žrtve uglavnom nemaju povjerenja u sustav zaštite. Hrvatska je Istanbulsku konvenciju potpisala, ratificirala i inkorporirala u neke zakone. Također, doneseni su i novi zakoni, protokoli i propisi koji služe boljoj zaštiti žena u Hrvatskoj. Postoje institucije i organizacije koje predstavljaju mehanizam za zaštitu žena. Unatoč postojanju temelja za bolju zaštitu žena, one su i dalje ugrožene. Žene žrtve spolnog uznemiravanja najčešće su podređene zlostavljaču/ici i mlade su, anonimno prijavljuju uznemiravanje, nemaju povjerenja u sustav zaštite i najčešće posljedice uznemiravanja su autocenzura ili narušeno mentalno zdravlje.
- U 2022. godini nepromijenjeno stanje utječe na pogoršanje sigurnosti novinara. Državne institucije, državni dužnosnici, političke stranke i političari općenito nedovoljno osuđuju napade na novinare, a nerijetko su i sami kreatori plodnog tla za napadače. Novinarke i novinari često su meta verbalnih uvreda i napada koje im upućuju politički moćnici. Građani nerijetko preuzimaju narativ političara, koji doživljavaju kao „dozvolu“ za napad i onda otvoreno prijete novinarima. U Hrvatskoj još postoji ozračje nepovoljno za novinare u kojem su oni krivi za sve.
- U 2022. godini je stanje ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2021. Policijski službenici educiraju se svake godine, ali te edukacije ne posvećuju posebnu pozornost o novinarima. Policija i dalje nema usvojene protokole vezane uz postupanje s novinarima ili uz prevenciju napada na novinare, no pokazala je dobru volju za suradnju s novinarskim udrugama.

III. PROCES

- Stanje je u 2022. godini ostalo nepromijenjeno. MUP i DORH i dalje nemaju posebne odjele koji se bave isključivo napadima i nasiljem nad novinarima. I dalje ne postoje dokumenti koji bi pomogli pri učinkovitijem procesuiranju onih koji napadaju novinare i prijete im. Prijetnje novinarima progone se po službenoj dužnosti, a u Kaznenom zakonu su novinari prepoznati kao osobe koje obavljaju posao od javnog interesa.

- Tijekom 2022. godine stanje se nije promijenilo. Istrage u slučaju ugroze novinara neovisne su od počinitelja, a ovisno o težini slučajeva tijekom istraga se uzimaju u obzir i pozadinske okolnosti. Neki se slučajevi rješavaju promptno, dok su za druge potrebne godine da bi suđenje uopće počelo. Proceduralni rokovi nisu problem u istragama ako postoji interes da se slučaj brzo riješi, dok u svim ostalim slučajevima procedure mogu trajati od nekoliko mjeseci do nekoliko godina. Novinarstvo je u Kaznenom zakonu prepoznato kao profesija koja se obavlja radi javnog interesa.
- Tijekom 2022. godine nije se ništa značajno promijenilo u odnosu na 2021., ali je broj prijava za online-uznemiravanje bio manji u odnosu na lanjsku godinu. Najčešći oblik online-uznemiravanja novinara je putem društvenih mreža i komentara na portalima. Ove je godine registrirana prijetnja putem poruke, putem e-maila, kao i hakerski napad. Novi Zakon o elektroničkim medijima regulira i komentiranje na portalima te komentatori moraju biti registrirani na portalima i prihvatiti uvjete korištenja. Za kršenje Zakona bit će odgovorni stvarni autori komentara. Novinari rijetko prijavljuju online-prijetnje i napade jer ih smatraju dijelom svog posla.
- Stanje se nije promijenilo u 2022. godini. Tijekom ispitivanja osnovanosti prijave u DORH-u, koja može trajati i godinama, žrtva nema nikakvog pristupa informacijama. Pojedine informacije sudovi i DORH objavljuju na svojim mrežnim stranicama, dok se dio informacija može dobiti na novinarski upit. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li neke od informacija koje objavljuju te institucije bile neistinite.
- Tijekom 2022. godine stanje se nije promijenilo. U Hrvatskoj ne postoje javni statistički podaci koji se tiču novinara, a koje bilježe državna tijela i institucije. Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske vode svoju statistiku u slučajevima u kojima su oštećenici novinari, no te statistike nisu javno dostupne. Ministarstvo pravosuđa i uprave također vodi statistiku o parničnim i kaznenim postupcima koji se vode protiv novinara i te podatke dostavlja HND-u na upit. Podaci u koje je HND imao uvid nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima.

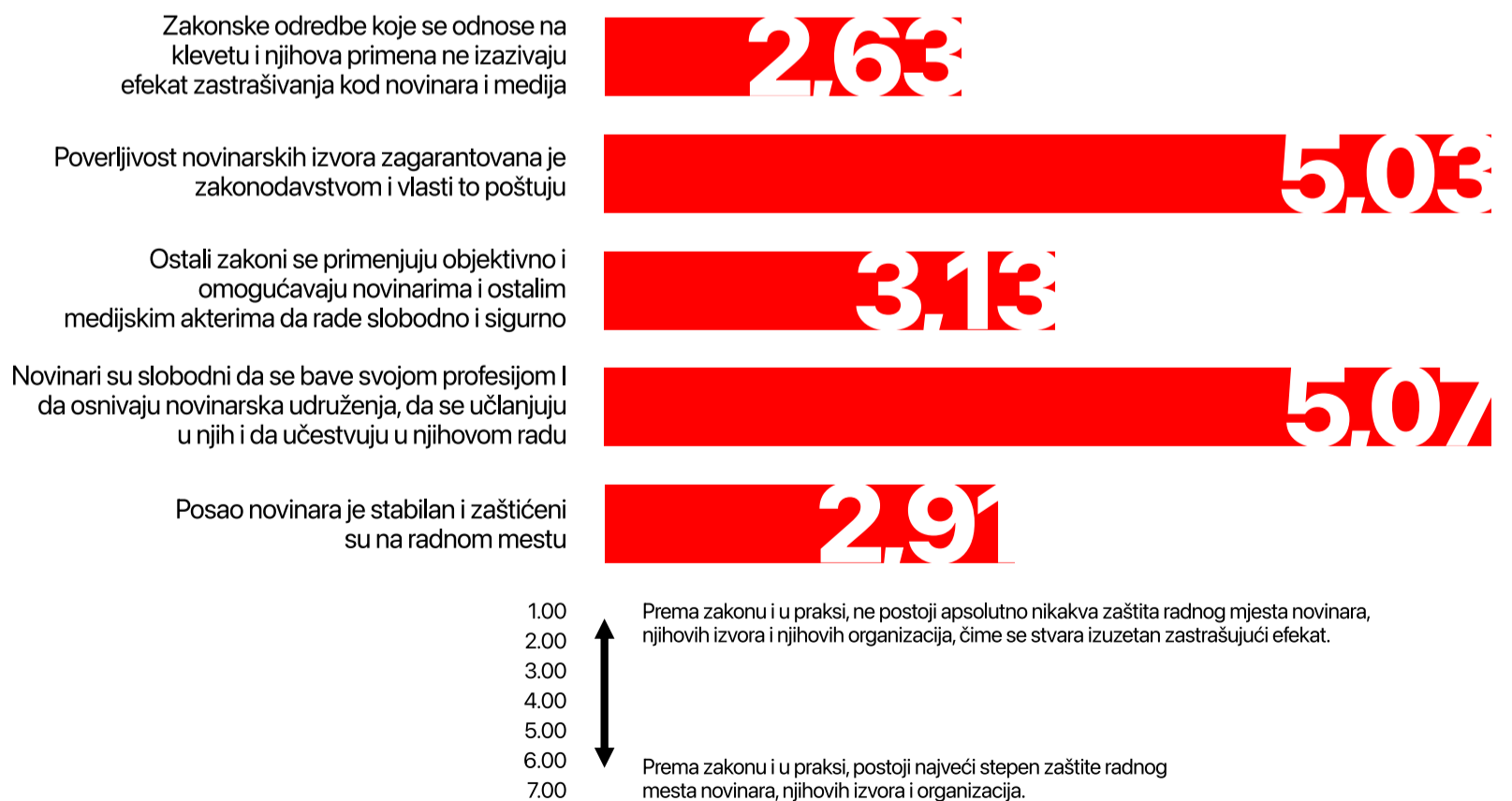
IV. SIGURNOST

- U 2022. godini zabilježeno je 7 nefizičkih prijetnji novinarima, što je znatno manje u odnosu na 2021. godinu, kada ih je zabilježeno 14. Unatoč tome, čini se da se situacija nije znatno popravila u odnosu na prethodnu godinu.

- Prijetnje smrću i prijetnje fizičkoj sigurnosti novinara drugi su najučestaliji tip napada na novinare u 2022. godini. Zabilježeno je 5 takvih prijetnji od kojih su dvije bile uživo, jedna putem pisma i dvije putem elektroničke komunikacije, putem društvenih mreža, mailova ili komentara ispod članaka u medijima.
- Broj fizičkih napada u 2022. opao je u odnosu na 2021. Zabilježen je jedan fizički napad.
- Broj napada na medije i strukovne organizacije u blagom je padu u odnosu na 2021. godinu. Unatoč tome, uvrede koje graniče s prijetnjama upućene medijima i strukovnim udrugama ne jenjavaju.

Pravno i organizacijsko okruženje

3,75

Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i njihova primjena ne izazivaju efekt zastrašivanja kod novinara i medija

Finalna ocjena za 2021: 2,63 / Finalna ocjena za 2022: 2,63

Stanje se u ovom pitanju nije poboljšalo u odnosu na 2021. godinu; Kazneni zakon i dalje sadrži odredbe klevete i uvrede. Te se odredbe nerijetko koriste u svrhu ušutkivanja novinara i medija, ali i kao osveta za kritičko pisanje..

Kazneni zakon i dalje sadrži odredbe o kaznenim djelima klevete i uvrede, kao kaznenim djelima protiv časti i ugleda. Ove se odredbe često koriste u svrhu ušutkivanja kritičkih medija i novinara neovisno o točnosti i provjerenosti objavljenih informacija u javnom interesu. Zakon ne sadrži razlike u odnosu na tretiranje dužnosnika i novinara, ali – u slučaju kaznenog djela uvrede – predviđa isključenje protupravnosti ako je djelo počinjeno u obavljanju novinarskog posla. Predviđene sankcije nisu proporcionalne djelu koje je počinjeno. Protiv novinara se sporovi mogu rješavati u građanskom pravu, dok bi se odredbe kaznenog prava trebale koristiti samo u najtežim slučajevima. Županijski sud u Zagrebu je u siječnju 2022. godine donio presudu prema kojoj novinarka Davorka Blažević sutkinji Vrhovnog suda Senki Klarić Baranović mora platiti odštetu od 40.000 kuna na ime „povrede časti i ugleda“. Prvostupanjski iznos od 75.000 kuna sud je smanjio na 40.000 kuna nakon što se novinarka žalila. Ukupan iznos s kamatama i sudskim troškovima koji je novinarka morala platiti iznosi 52.000 kuna, što predstavlja više od 10 njezinih redovitih mjesečnih primanja. Ovu tužbu pokrenula je sutkinja Vrhovnog suda, koja je, iako nije politički angažirana osoba, utjecajna i javna osoba. Na dio novinara ovakve odluke ne djeluju zastrašujuće i obeshrabrujuće, dok pak kod drugih ovakve presude izazivaju autocenzuru, najčešće kod novinara koji su freelanceri ili rade za neprofitne medije, odnosno nemaju pravnu i financijsku potporu poslodavca. Dosuđeni iznosi, odnosno kazne imaju „zamrzavajući“ efekt na novinare, pogotovo ako je riječ o višestrukim tužbama koje se pokreću protiv novinara, odnosno kada tužitelji istodobno, zbog istog novinarskog priloga, pokrenu i kazneni i parnični postupak radi naknade štete. Jačina efekta ovakvih tužbi ovisi o raznim čimbenicima kao što su: psihološki profil novinara, veličina i „jačina“ medija u

— INDIKATOR 1.1

kojem rade i koji staje iza njih, trajanje sudskog procesa i visina dosuđene kazne. Pojedini novinari nastavljaju raditi u istom tonu, dok druge ovakve presude demotiviraju da se i dalje bave kritičkim tekstovima. Ove i slične presude imaju jak negativan efekt čak i na novinare koji nisu izravno pogođeni tužbom.

Povjerljivost novinarskih izvora zajamčena je zakonom i vlasti to poštuju

Finalna ocjena za 2021: 5,03/ Finalna ocjena za 2022: 5,03

Stanje je u 2022. godini ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2021. Zaštita novinarskih izvora uređena je zakonom i tijela državne vlasti to uglavnom poštuju. Općenito, novinari su se osjećali slobodno tražiti izvore informacija u 2022..

Novinar prema zakonu nije dužan odati informaciju o izvoru, osim kada bi otkrivanje izvora predstavljalo veći javni interes nego njegova zaštita. U praksi se ove odredbe uglavnom poštuju. U posljednjih godinu dana nije bilo sankcija protiv novinara koji su odbili otkriti identitet izvora. Pritisci za odavanje izvora postoje, posebno unutar medijskih kuća (na liniji izdavač/ menadžment – glavni urednik – novinar), ali novinari nerado govore o takvim pritiscima pa je teško utvrditi njihov broj i učestalost. Zakonodavstvo ne poznaje izrijekom propisanu sankciju u slučaju da novinar odbije odati izvor. Tijekom 2022. godine nije zabilježen slučaj u kojem su vlasti oduzele novinaru telefon ili računalo i na taj način ugrozile izvor. Novinari se općenito osjećaju slobodno komunicirati s izvorima.

Ostali zakoni se primjenjuju objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim djelatnicima da rade slobodno i sigurno

Finalna ocjena za 2021: 3,07 / Finalna ocjena za 2022: 3,13

Situacija se u 2022. godini neznatno poboljšala u odnosu na 2021. Prema javno dostupnim podacima, tijekom 2022. nisu zabilježene tužbe u kojima je bilo pokušaja ušutkivanja novinara na temelju zakonskih odredbi vezanih uz širenje dezinformacija, straha, panike i sličnog. U Hrvatskoj ne postoji definicija SLAPP-a kao oblika tužbi, ali se među brojnim aktualnim i zaključenim sudskim slučajevima mogu prepoznati i tužbe koje imaju elemente SLAPP-a i vjerojatno i same jesu SLAPP. Ministarstvo kulture i medija prepoznalo je to i osnovalo radnu skupinu koja ima za cilj suzbijanje SLAPP-tužbi. HND radi na potpisivanju dokumenta s MUP-om kojim će se unaprijediti zaštita novinara i prevencija napada.

Najčešće se protiv novinara pokreću postupci prema Kaznenom zakonu i odredbama za klevetu i uvredu (ove tužbe često pokreću visokopozicionirani dužnosnici, političari, suci, poduzetnici povezani s političkim krugovima...), kao i na temelju Zakona o obveznim odnosima i Zakona o medijima, koji se odnose na naknadu štete, zbog povrede prava osobnosti (prava na čast, ugled, dostojanstvo i dr.), ali ima i drugih slučajeva. Također, pokreću se postupci prema Zakonu o prekršajima, zbog prekršaja protiv javnog reda i mira, te se upućuju prijave Agenciji za zaštitu osobnih podataka (radi navodnih povreda zaštite osobnih podataka), kao i Agenciji za elektroničke medije (hate speech). Tijekom 2022. godine nije zabilježeno da su predsjednik Vlade i drugi najviši državni dužnosnici podizali tužbe na temelju drugih zakona. U 2022. nije bilo ovakvih slučajeva. U Hrvatskoj SLAPP-tužbe nisu definirane zakonom i ne postoji zaštita novinara od takvih pritisaka. Ministarstvo kulture i medija osnovalo je 2021. godine Stručnu radnu skupinu radi oblikovanja politike suzbijanja SLAPP-a. U tu su radnu skupinu uključeni predstavnici Ministarstva kulture i medija, Ministarstva pravosuđa i uprave, novinara i nakladnika, strukovnih novinarskih udruga (HND i SNH), Pravosudne akademije, Hrvatske odvjetničke komore i akademske zajednice. HND je tijekom 2022. godine u svojoj

godišnjoj anketi zabilježio najmanje 945 tužbi protiv novinara i medija. Kada se usporede visina odštetnih zahtjeva i smisao tužbi koje su pokrenute, može se zaključiti da među tim tužbama postoje i SLAPP-ovi, kojima je između ostalog cilj i da novinara obeshrabre da se dalje bavi svojim poslom. HND u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja u suradnji s odvjetnicima nudi novinarima besplatnu pravnu pomoć, a medijske kuće također imaju svoje odvjetnike; uzimajući u obzir to, ali i činjenicu da ne postoji definicija SLAPP-a i da se tužbe ne kategoriziraju po tom kriteriju, ne postoji službeni podatak da je tijekom 2022. godine bilo SLAPP tužbi koje bi cenzurirale, zastrašile i ušutkale opterećujući novinare visokim troškovima obrane. Iako nedostaju službeni podaci, postoje predmeti koji nesumnjivo sadrže SLAPP-elemente. Tijekom 2022. godine zabilježen je jedan fizički napad na novinarku, koji se dogodio tijekom prosvjeda. Predstavnici HND-a bili su u 2021. godini na sastanku u Ministarstvu unutarnjih poslova, gdje su započeli pregovori koji bi trebali rezultirati definiranjem zajedničkog modela djelovanja kroz smjernice ili protokole, a temeljeno na Preporukama Europske komisije o jamčenju zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara. Tijekom 2022. godine pokrenuta je inicijativa za potpisivanje dokumenta o zajedničkom djelovanju, koji treba unaprijediti i formalizirati suradnju kroz definiranje kanala komunikacije i procesa, a koja bi rezultirala boljom zaštitom novinara i prevencijom napada. Očekuje se da taj dokument bude potpisan u 2023. godini.

Novinari su slobodni baviti se svojom profesijom i osnivati, učlanjivati se i sudjelovati u radu novinarskih udruženja

Finalna ocjena za 2021: 5,07/ Finalna ocjena za 2022: 5,07

Stanje se u odnosu na 2021. godinu nije promijenilo. Novinarima nisu potrebne licence za rad da bi se bavili novinarstvom, niti se tijekom 2022. pokušalo uvesti licenciranje. Novinarima je uglavnom omogućeno izvještavanje iz svih institucija državne vlasti čiji je rad definiran kao javan, no za izvještavanje iz nekih institucija nužna je akreditacija. Udruživanje novinara u strukovne udruge slobodno je premda pojedini vlasnici medija na to ne gledaju blagonaklono.

Novinarima u Hrvatskoj nisu potrebne licence za rad, niti je tijekom 2022. godine zabilježena službena inicijativa za nekakav oblik licenciranja. Izvještavanje o radu svih državnih tijela čiji je rad definiran kao javan novinarima je omogućen. Za izvještavanje iz Vlade ili Hrvatskog sabora, kao i nekih drugih javnih institucija, novinari ili redakcije unaprijed se moraju akreditirati ili prijaviti. Prema anketi koju je HND proveo među svojim novinarima 52,5 % ispitanika odgovorilo je kako im se nekad dogodilo da im je uskraćena mogućnost izvještavanja s određenog mjesta ili događaja jer nisu imali akreditaciju koju je izdalo nadležno tijelo, ili iz nekog drugog razloga. Novinari uglavnom nemaju problem dokazati svoje zanimanje; najčešće dokazuju pokazom članske iskaznice Hrvatskog novinarskog društva ili pokazom iskaznice ili akreditacije medijske kuće u kojoj rade. Događa se da suci tijekom postupka preispituju i izražavaju sumnju u svojstvo novinara ako novinar nije završio studij novinarstva. Novinari se slobodno mogu udruživati u strukovne udruge. Dvije najveće organizacije koje okupljaju novinare u Hrvatskoj su Hrvatsko novinarsko društvo (HND) i Sindikat novinara Hrvatske (SNH). Pojedini vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na članstvo novinara u strukovnim udrugama HND-u i SNH-u jer to članstvo doživljavaju kao pobunu ili prosvjed. Osim Hrvatskog novinarskog društva, u Hrvatskoj postoji udruga Hrvatski novinari i publicisti (HNIP) osnovana 2015. godine, ali ni izbliza nema reprezentativnost kakvu ima HND, niti njezino postojanje umanjuje važnost HND-a.

Posao novinara je stabilan i zaštićeni su na radnom mjestu

Finalna ocjena za 2021: 2,91/ Finalna ocjena za 2022: 2,91

Stanje je u 2022. godini ostalo nepromijenjeno. Nedovoljan broj novinara radi na temelju ugovora o radu, dok veliki broj njih radi kao freelanceri, odnosno vanjski suradnici. Plaće i uvjeti rada ovise o mnogim čimbenicima pa su tako vrlo različiti. Novinarski posao je nestabilan. Kolektivni ugovor postoji samo u tri medija, a nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Novinarke uglavnom imaju iste radne uvjete kao i muškarci, ali se unatoč tome događa diskriminacija na temelju dobi. Freelanceri su jedna od najugroženijih skupina novinara, a samim time što nemaju ugovor o radu, nemaju ni radna prava. Privatni mediji imaju sindikalne podružnice, ali vlasnici često ne gledaju blagonaklono na udruživanje u Sindikat. Novinari najčešće imaju osiguranu pravnu pomoć u matičnim redakcijama, a HND i SNH nude svojim članovima besplatnu pravu pomoć.

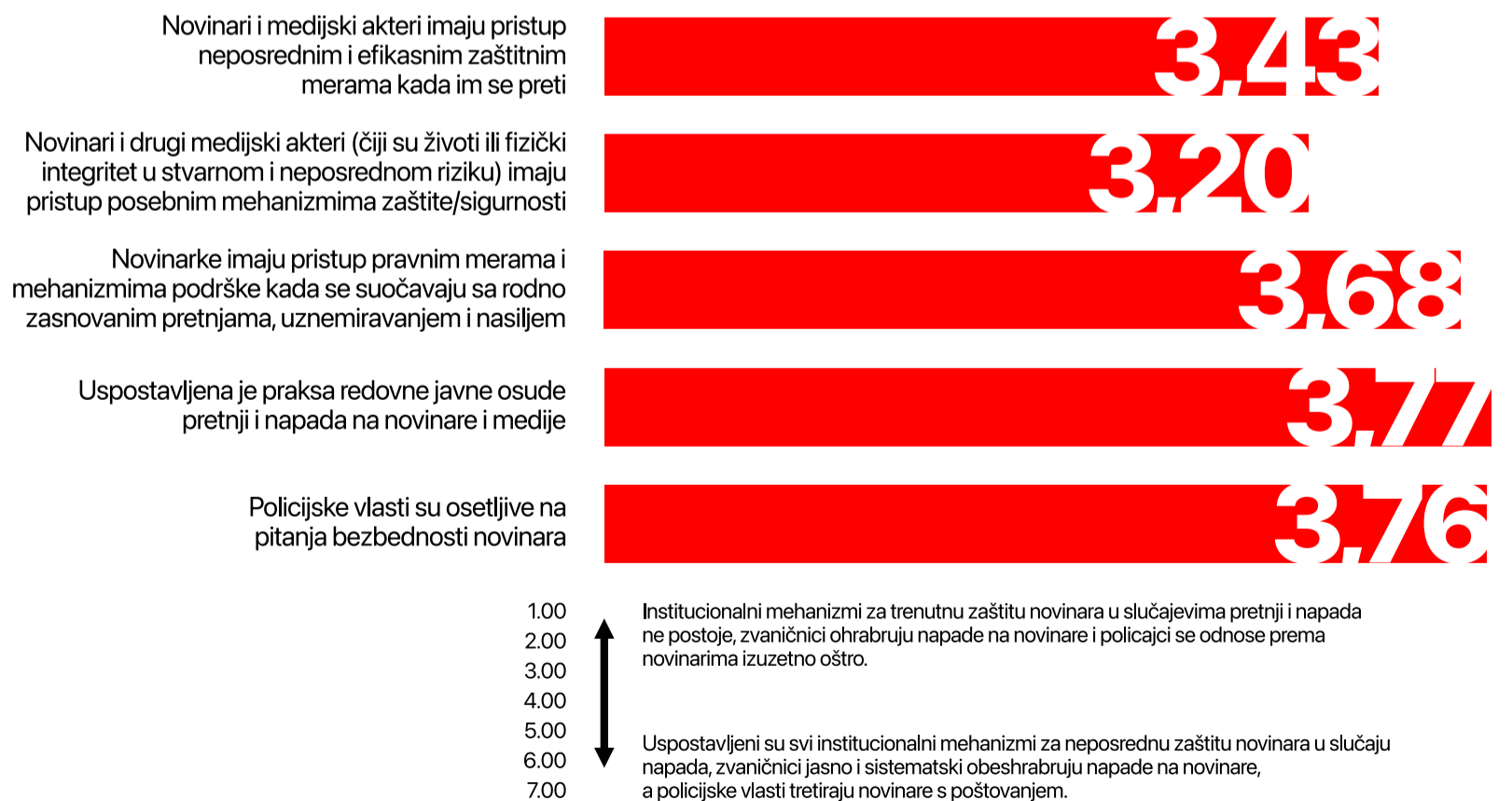
Javno dostupni podaci o zaposlenju svih novinara ne postoje. Prema podacima koje je prikupio SNH (2200 članova), ugovor o stalnom radnom odnosu ima tek oko 1000 članova, dok su ostali individualci, freelanceri, odnosno honorarni suradnici, a manji broj njih su umirovljenici. Prema Zakonu o radu, samo oni novinari koji imaju potpisan ugovor o radu imaju i sva zakonom zajamčena radna prava i bolju socijalnu sigurnost od onih koji rade honorarno. SNH je na temelju razgovora s kolegama izračunao okvirne prosjeke neto plaća novinara u tri kategorije: veliki elektronički sustavi (nacionalne televizije), gdje novinari imaju plaću u rasponu od 900 do 1000 eura, a urednici od 1500 do 2000 eura; nacionalni tiskani mediji u kojima novinari imaju plaću u rasponu od 750 do 1000 eura, a urednici od 1000 do 1600,00 eura; lokalni mediji, gdje novinari imaju plaću u rasponu od 500 do 700 eura, a urednici od 700 do 900 eura. Novinarima koji imaju ugovore o radu prema zakonu se plaće moraju redovito isplaćivati, dok honorarni suradnici imaju različita iskustva: ako rade u ozbiljnim medijskim kućama koje nemaju financijskih poteškoća, uglavnom redovito dobivaju honorare. Uvjeti rada novinara ovise o više čimbenika: o medijskoj kući u kojoj rade, o vrsti medija, veličini medija te o

pravnom okviru koji ih osigurava ovisno o tome jesu li zaposleni ili rade kao honorarni suradnici. Nepoštivanje zakonskih propisa često je problem koji pridonosi nestabilnosti novinarskog posla. U pojedinim medijima, najčešće na portalima, nije reguliran rad izvan redovnog radnog vremena, osobito dežurstva vikendom. Zakonska odredba o postojanju statuta u medijima koji bi najviše štiti novinare i uredničku neovisnost počela se poštivati djelomično i to tek kada su Zakonom o PDV-u vlasnicima medija koji imaju statute omogućene povlastice pri plaćanju PDV-a. Neki mediji i dalje nemaju statute ili imaju statute koji nisu valjani, a poštovanje tog dokumenta nitko ne nadgleda. Rezultat toga su mediji u kojima se postavljaju podobni, a ne profesionalni urednici, što je onda nerijetko popraćeno progonom novinara, pri čemu je nakladnik ostvario nepripadajuću materijalnu olakšicu. Novinarke najčešće rade u istim uvjetima kao i novinari, a zapošljavanje preko ugovora o radu najčešće nije rodno uvjetovano. Žene koje rade u medijima kao freelancerice nemaju pravo na trudnički ili rodiljni dopust. Također, ima indicija da se novinarke starije životne dobi teže zapošljavaju na televizijama, odnosno da se izgled i dob novinarki uzima kao bitan faktor pri zapošljavanju. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova reagirala je zbog jednog takvog diskriminatornog odnosa prema novinarkama na HRT-u. U Hrvatskoj, međutim, postoji velik broj atipičnih radnika u medijima, kao što su freelanceri, koji samim tim što nemaju ugovor o radu nemaju ni radna prava koja bi im jamčio Zakon o radu. Stav Sindikata novinara Hrvatske je da postoji potreba za stvaranjem uvjeta u kojima bi freelanceri mogli zaštititi svoja radna prava i naknade putem nekakvog oblika kolektivnog ugovora. Privatni mediji imaju sindikalne podružnice, ali pojedini vlasnici medija takvo udruživanje doživljavaju kao pobunu ili prosvjed te ne gledaju blagonaklono na to. Kolektivni ugovori postoje u tri medija u Hrvatskoj, dok nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Medijske kuće uglavnom imaju dobru praksu osiguranja pravne pomoći novinarima koji su tuženi zbog izvještavanja, unatoč tome što za to ne postoji nikakva zakonska obveza. Članstvo Hrvatskog novinarskog društva ima osiguranu savjetodavnu pomoć odvjetnika, a u nekim slučajevima i pro bono zastupanje pred sudom. Članovi Sindikata koji su određenim trajanjem članstva stekli uvjete za to, imaju pravnu pomoć u radnim sporovima.

Prevenција

3,57

18

Novinari i medijski djelatnici imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim mjerama kada im se prijeti

Finalna ocjena za 2021: 3,43/ Finalna ocjena za 2022: 3,43

Tijekom 2022. godine stanje je ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2021. U Hrvatskoj ne postoje posebni mehanizmi zaštite novinara, nego napade i prijetnje mogu prijavljivati policiji kao i drugi građani. Govor mržnje, ako mu je cilj mržnja i nasilje, podliježe kaznenopravnom progonu i njime se onda bavi Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Drugi oblici govora mržnje se ovisno o naravi mogu prijavljivati Vijeću za elektroničke medije, pravobraniteljima i Novinarskom vijeću časti HND-a. Policija obrađuje svaku prijavu napada i ako ustanovi da je riječ o ozbiljnim prijetnjama i napadima, sustavno se bavi takvim slučajevima. Tijekom 2022. nije zabilježen slučaj u kojem je policija odbila primiti prijavu napada ili razmotriti neki slučaj.

Relevantne javne institucije nemaju uspostavljene posebne mehanizme za zaštitu novinara u Hrvatskoj. Kao i ostali građani, novinari prijetnje i napade mogu prijavljivati policiji, koja nema poseban odjel posvećen isključivo novinarima. Prijava govora mržnje u odnosu na njegovu narav može se uputiti Vijeću za elektroničke medije, nekom od ureda pravobraniteljica (Pučka pravobraniteljica, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i Pravobraniteljica za djecu) i Novinarskom vijeću časti HND-a. Ako govor mržnje za cilj ima poticanje na nasilje i mržnju, podliježe kaznenopravnom progonu, za što je nadležno Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Tijekom 2022. godine MUP je zaprimio 10 događaja u vezi s osobama koje obavljaju novinarsku djelatnost. U svih 10 događaja novinari su prijavljivali prijetnje zaprimljene putem pisma, telefonski ili na društvenim mrežama. U jednom slučaju nisu utvrđeni elementi kaznenog djela, u jednom slučaju policijski su službenici protiv konkretnog počinitelja podnijeli kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu, dok je u ostalih osam slučajeva kriminalističko istraživanje ili donošenje odluke Državnog odvjetništva na kraju 2022. godine još trajalo. Ako policija zaključi da prijavljeni incident nije ozbiljna prijetnja, ne nastavlja se baviti njime, dok se u slučajevima

— INDIKATOR 2.1

ozbiljnih napada i prijetnji sustavno bavi. Za kazneno djelo „prijetnja novinaru u vezi s poslom koji obavlja“ počinitelj se progoni po službenoj dužnosti, a prema tom zakonu novinar se smatra i osobom koja obavlja poslove od javnog interesa te se i prema tome počinitelj goni po službenoj dužnosti. Prema podacima HND-a, u 2022. godini nije zabilježena situacija u kojoj je policija ignorirala prijavu novinara.

Novinari i drugi medijski akteri (čiji su životi ili fizički integritet u stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/sigurnosti

Finalna ocjena za 2021: 3,20 / Finalna ocjena za 2022: 3,20

U odnosu na 2021. godinu stanje je ostalo nepromijenjeno. MUP je jedina ustanova na nacionalnoj razini koja novinarima kao i ostalim građanima može pružati fizičku zaštitu. Do sada je policija nekoliko puta novinarima pružala dvadesetčetverosatnu zaštitu. Postoji nekoliko zakona kojima se identificiraju specifične potrebe pojedinaca žrtava. HND reagira na napade na novinare prema svim potrebnim institucijama, a u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja, u suradnji s odvjetnicima, pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć.

Na nacionalnoj razini novinarima kao i drugim građanima policija može pružati fizičku zaštitu ako su ugroženi. Do sada je policija nekoliko puta dodjeljivala zaštitu ugroženim novinarima. U Hrvatskoj postoji nekoliko zakona koji pokrivaju postupak sustavne procjene rizika kako bi se identificirale specifične potrebe zaštite, ali nisu vezani isključivo uz novinarstvo kao profesiju. Članak 99. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima propisuje da će policija, dok postoje opravdani razlozi, prikladno „zaštititi žrtvu i drugu osobu koja je dala ili može dati podatke važne za kazneni postupak ili njima blisku osobu ako njima ili njihovim bliskim osobama prijete opasnost od počinitelja ili drugih osoba u svezi s kaznenim postupkom“. Svjedoci u kaznenom postupku podliježu Zakonu o zaštiti svjedoka, gdje glavni državni odvjetnik može podnijeti zahtjev za uključivanje ugrožene osobe u Program zaštite, ako se na drugi način ne bi mogao osigurati slobodan iskaz svjedoka u kaznenom postupku. Novinar, kao i svaka druga osoba koja prijavi nepravilnost, ima pravo na: sudsku zaštitu, zaštitu u skladu s postupcima za prijavljivanje nepravilnosti, naknadu štete i zaštitu identiteta i povjerljivosti. U Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti izrijekom je navedeno da je zabranjeno sprječavanje prijavljivanja

— INDIKATOR 2.2

nepravilnosti. Kada se dogodi napad na novinara ili novinarku, Hrvatsko novinarsko društvo reagira unutar svojih ovlasti i mogućnosti prema svim potrebnim institucijama. U okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja, HND u suradnji s odvjetnicima pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć.

Novinarke imaju pristup pravnim mjerama i mehanizmima podrške kada se suočavaju s rodno uvjetovanim prijetnjama, uznemiravanjem i nasiljem

Finalna ocjena za 2021: 3,68 / Finalna ocjena za 2022: 3,68

Stanje se u 2022. nije popravilo u odnosu na 2021.; žrtve uglavnom nemaju povjerenja u sustav zaštite. Hrvatska je Istanbulsku konvenciju potpisala, ratificirala i inkorporirala u neke zakone. Također, doneseni su i novi zakoni, protokoli i propisi koji služe boljoj zaštiti žena u Hrvatskoj. Postoje institucije i organizacije koje predstavljaju mehanizam za zaštitu žena. Unatoč postojanju temelja za bolju zaštitu žena, one su i dalje ugrožene. Žene žrtve spolnog uznemiravanja najčešće su podređene zlostavljaču/ici i mlađe su, anonimno prijavljuju uznemiravanje, nemaju povjerenja u sustav zaštite i najčešće posljedice uznemiravanja su autocenzura ili narušeno mentalno zdravlje.

Istanbulska konvencija implementirana je u Hrvatskoj nizom zakona, protokola i izmjenama zakona. Istanbulska konvencija potpisana je 2013. godine, a ratificirana 2018., kad ju je Hrvatska i počela primjenjivati. Donesen je Zakon o potvrđivanju Istanbulske konvencije, odnosno Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Usvojena je i Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022., čiji je sastavni dio i provedba Istanbulske konvencije. Od ratificiranja Konvencije na snazi je primjena niza protokola: Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i Protokol o integraciji/ reintegraciji žrtava trgovanja ljudima. Od početka 2020. godine pooštreno je kažnjavanje, a ustanovljena su i pravila za brže i učinkovitije procesuiranje počinitelja kaznenih djela nasilja nad ženama, djecom i u obitelji, a status službene osobe dobili su djelatnici sustava socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja (Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji).

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći zajamčena je besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja i one podrazumijevaju primarnu i sekundarnu pravnu pomoć. Ova vrsta pravne pomoći odnosi se na sve ljude podjednako, ne samo na žene. U Hrvatskoj postoji nekoliko institucija koje između ostalog predstavljaju i mehanizam za zaštitu žena: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (neovisna institucija za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova) i Pučka pravobraniteljica (opunomoćenica Hrvatskoga sabora za zaštitu i promicanje ljudskih prava i sloboda, središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije, a djeluje i kao Nacionalni preventivni mehanizam za zaštitu osoba lišenih slobode). Diljem Hrvatske postoji oko 60 organizacija ili njihovih podružnica koje se bave sigurnošću i pravnom zaštitom žrtava rodno uvjetovanog nasilja. Postoji nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja te besplatno pravno i psihološko savjetovalište, no to su projekti nevladinih udruga koji postoje uz pomoć donacija Europske unije i nadležnih ministarstava. Tijekom 2022. godine novinarke se nisu obraćale udrugama za pomoć iako postoji mogućnost da su takve prijave ostale tajna zbog zaštite identiteta novinarki. Policija nam je dostavila podatke samo o broju novinara ne specificirajući spol tih osoba. Novinarke koje su diskriminirane ili uznemiravane u svojim redakcijama mogu se obratiti nekoj od navedenih institucija. Prema istraživanju o iskustvima sa seksualnim zlostavljanjem i uznemiravanjem u medijima koje je provela Dina Vozab, profesorica na Fakultetu političkih znanosti, najveći dio sudionica u istraživanju bilo je žrtva nekog oblika seksualnog uznemiravanja, najčešće od kolega u redakciji ili na terenu; žrtve su najčešće na nižoj poziciji moći i generacijski mlađe; novinarke su kao posljedice uznemiravanja najčešće navodile autocenzuru ili probleme s mentalnim zdravljem; o uznemiravanjima se malo zna jer se prešućuju ili rijetko prijavljuju najčešće zbog nepovjerenja; čak 44,9 % ispitanica izjavilo je da nastoji zanemariti ili ignorirati uznemiravanja.

Praksa redovne javne osude prijetnji i napada na novinare i medije uspostavljena je

Finalna ocjena za 2021: 3,77/ Finalna ocjena za 2022: 3,77

U 2022. godini nepromijenjeno stanje utječe na pogoršanje sigurnosti novinara. Državne institucije, državni dužnosnici, političke stranke i političari općenito nedovoljno osuđuju napade na novinare, a nerijetko su i sami kreatori plodnog tla za napadače. Novinarke i novinari često su meta verbalnih uvreda i napada koje im upućuju politički moćnici. Građani nerijetko preuzimaju narativ političara, koji doživljavaju kao „dozvolu“ za napad i onda otvoreno prijetite novinarima. U Hrvatskoj još postoji ozračje nepovoljno za novinare u kojem su oni krivi za sve.

Utjecajne političke stranke i državne institucije ponekad osuđuju najozbiljnije napade na novinare, no ne postoji ustanovljena regularna praksa prema kojoj se redovito osuđuju svi napadi na novinare. Javni dužnosnici, politički lideri i političari općenito rijetko osuđuju napade na novinare. Takve osude najčešće slijede nakon oštih reakcija strukovnih udruga i pritiska međunarodnih organizacija. Novinarke i novinari često trpe neutemeljene verbalne napade koje im upućuju razni političari i moćnici. Javni dužnosnici, predsjednik i premijer, ponekad daju izjave u kojima targetiraju pojedine novinare ili medijske kuće. Na taj se način ostavlja otvoren prostor u javnosti za potencijalne napadače kojima najistaknutiji dužnosnici služe kao primjer. U Hrvatskoj i dalje postoji ozračje u kojem su novinari krivi za sve, a javni dužnosnici nerijetko pridonose takvom ozračju.

Policijske vlasti osjetljive su na pitanja sigurnosti novinara

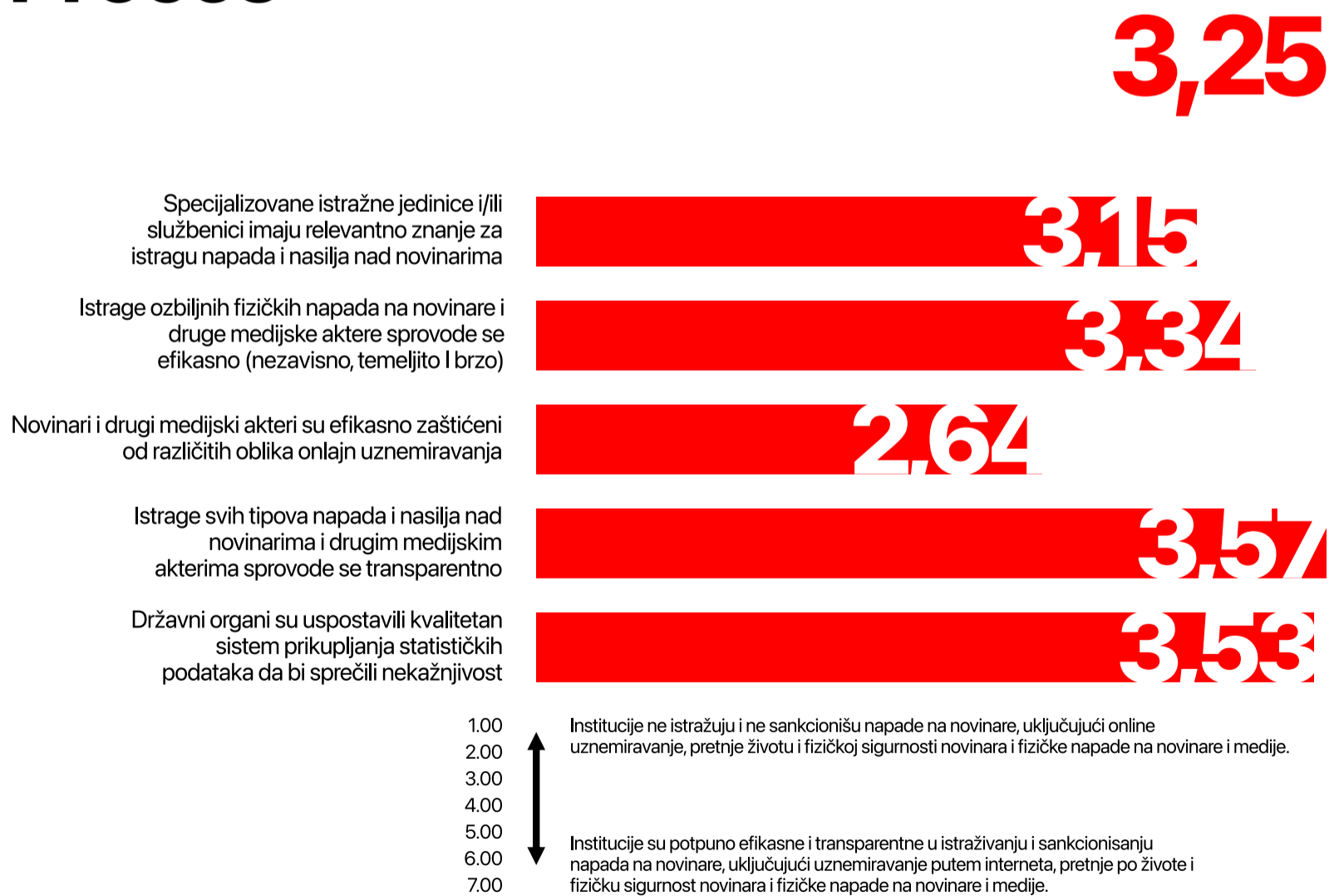
Finalna ocjena za 2021: 3,76 / Finalna ocjena za 2022: 3,76

U 2022. godini je stanje ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2021. Policijski službenici educiraju se svake godine, ali te edukacije ne posvećuju posebnu pozornost o novinarima. Policija i dalje nema usvojene protokole vezane uz postupanje s novinarima ili uz prevenciju napada na novinare, no pokazala je dobru volju za suradnju s novinarskim udrugama.

Policijski službenici educiraju se svake godine o dijelovima Kaznenog zakona, ali nema posebne edukacije vezane uz ulogu novinara u demokratskom društvu. Policijske vlasti još nisu usvojile protokole ili smjernice kojima se prevenira uznemiravanje, zastrašivanje ili fizički napad na novinare. Policija općenito pokazuje pozitivan stav o suradnji s novinarskim udrugama kada je riječ o zaštiti sigurnosti novinara. Hrvatsko novinarsko društvo i Sindikat novinara Hrvatske su u 2021. godini počeli pregovore s predstavnicima Ministarstva unutarnjih poslova koji trebaju rezultirati definiranjem zajedničkog modela djelovanja kroz smjernice ili protokole u slučajevima od zajedničkog interesa, a temeljeno na Preporukama Europske komisije o jamčenju zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara. Do sada, međutim, taj protokol nije potpisan.

Proces

Specijalizirane istražne jedinice i/ili službenici opremljeni su relevantnim znanjem za istragu napada i nasilja nad novinarima

Finalna ocjena za 2021: 3,15 / Finalna ocjena za 2022: 3,15

Stanje je u 2022. godini ostalo nepromijenjeno. MUP i DORH i dalje nemaju posebne odjele koji se bave isključivo napadima i nasiljem nad novinarima. I dalje ne postoje dokumenti koji bi pomogli pri učinkovitijem procesuiranju onih koji napadaju novinare i prijete im. Prijetnje novinarima progone se po službenoj dužnosti, a u Kaznenom zakonu su novinari prepoznati kao osobe koje obavljaju posao od javnog interesa.

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske i Ministarstvo unutarnjih poslova nemaju uspostavljene posebne odjele koji se isključivo bave nasiljem nad novinarima. Potrebna je bolja edukacija policije i Državnog odvjetništva radi boljeg razumijevanja specifičnosti novinarskog rada. Ne postoje smjernice ili drugi dokumenti čijom bi se primjenom osiguralo učinkovito otkrivanje i procesuiranje nasilja isključivo nad novinarima. Prema Kaznenom zakonu, za prijetnju upućenu novinaru u vezi s njegovim poslom propisano člankom 139. stavkom 3., počinitelj se progoni po službenoj dužnosti. Zaštita novinara u obavljanju njihove djelatnosti dodatno je određena odredbom članka 315.b Kaznenog zakona, prisila prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi, za koje se počinitelja također progoni po službenoj dužnosti. Suradnja između osoblja nadležnih institucija glede istrage prijetnji i napada na novinare postoji ovisno o težini slučaja o kojem je riječ.

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske djelatnike provode se efikasno (neovisno, temeljito i brzo)

Finalna ocjena za 2021: 3,34 / Finalna ocjena za 2022: 3,34

Tijekom 2022. godine stanje se nije promijenilo. Istrage u slučaju ugroze novinara neovisne su od počinitelja, a ovisno o težini slučaja tijekom istraga se uzimaju u obzir i pozadinske okolnosti. Neki se slučajevi rješavaju promptno, dok su za druge potrebne godine da bi suđenje uopće počelo. Proceduralni rokovi nisu problem u istragama ako postoji interes da se slučaj brzo riješi, dok u svim ostalim slučajevima procedure mogu trajati od nekoliko mjeseci do nekoliko godina. Novinarstvo je u Kaznenom zakonu prepoznato kao profesija koja se obavlja radi javnog interesa.

Istrage koje se provode u slučajevima ugroze novinara neovisne su od onih koji su počinili štetu ili povredu. Ovisno o težini slučaja, tijekom istraga se uzimaju u obzir i pozadinske okolnosti. Brzina istrage i procesuiranja ovisi od slučaja do slučaja. Najčešće je pravosuđe vrlo sporo pa tako postoji slučaj napada na novinarku Živanu Šušak Živković iz 12. travnja 2020. gdje je presuda donesena tek 7. studenog 2022. U slučaju u kojem je istraživački novinar Dušan Miljuš pretučen bejzbolskim palicama ispred zgrade u kojoj živi u Zagrebu prije 14 godina, suđenje još nije počelo. Godine 2010. u akciji „Šok 3“ tijekom potrage za počiniteljima uhićeno je mnogo osoba. Istraga se vodila protiv nekoliko njih, ali je nakon šestomjesečne istrage Odvjetništvo odustalo od podizanja optužnice zbog nepostojanja dovoljno dokaza, a predmet je vraćen Policijskoj upravi zagrebačkoj radi pronalaženja dokaza o počiniteljima i naručitelju. U praksi DORH samostalno odlučuje o tome hoće li pokrenuti postupak, odnosno ima li u napadu elemenata kaznenog djela ili ne. Ako DORH odbaci kaznenu prijavu, novinar je prepušten sam sebi: može sam preuzeti kazneni progon, što znači da sam plaća odvjetnika, ali i snosi troškove postupka ako ne uspije dokazati kazneno djelo. Novinari najčešće ne mogu podnijeti takav trošak. Kada postoji „viši“ interes da se slučaj brzo završi, ne postoji vremenski problem zbog procedura koje se trebaju poštivati. Kaznene se prijave podnose državnom odvjetniku, koji ispituje osnovanost te

— INDIKATOR 3.2

prijave. Taj proces može trajati mjesecima, pa i godinama, a za to vrijeme žrtva nema nikakvih informacija o tome što se događa. Napadi na novinare uglavnom su klasificirani kao kazneno djelo. Novinarstvo je u Kaznenom zakonu prepoznato kao profesija koja se obavlja radi javnog interesa: kazneno djelo prijetnje upućene novinaru u vezi s njegovim poslom propisano je člankom 139. stavkom 3. Kaznenog zakona, za koje se počinitelja goni po službenoj dužnosti, a zaštita novinara u obavljanju njihove djelatnosti dodatno je određena odredbom članka 315.b Kaznenog zakona – prisila prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi, za koje se počinitelja također progoni po službenoj dužnosti.

Novinari i drugi medijski akteri efikasno su zaštićeni od različitih oblika online-uznemiravanja

Finalna ocjena za 2021: 2,64 / Finalna ocjena za 2022: 2,64

Tijekom 2022. godine nije se ništa značajno promijenilo u odnosu na 2021., ali je broj prijava za online-uznemiravanje bio manji u odnosu na lanjsku godinu. Najčešći oblik online-uznemiravanja novinara je putem društvenih mreža i komentara na portalima. Ove je godine registrirana prijetnja putem poruke, putem e-maila, kao i hakerski napad. Novi Zakon o elektroničkim medijima regulira i komentiranje na portalima te komentatori moraju biti registrirani na portalima i prihvatiti uvjete korištenja. Za kršenje Zakona bit će odgovorni stvarni autori komentara. Novinari rijetko prijavljuju online-prijetnje i napade jer ih smatraju dijelom svog posla.

I dalje je najčešći oblik uznemiravanja novinara putem interneta pa tako dobivaju poruke, ali i vulgarne i prijeteće komentare koje korisnici online-izdanja pojedinih medija objavljuju. Prema Zakonu o elektroničkim medijima, za napisane komentare trebaju odgovarati stvarni autori komentara koji moraju biti registrirani na platformi na kojoj komentiraju. Ako to nije slučaj, odnosno ako nakladnik nije poduzeo registraciju korisnika, tada odgovoran može biti i nakladnik. Ministarstvo unutarnjih poslova na svojim internetskim stranicama ima „Red Button“, mogućnost prijave samo internetskog uznemiravanja djece. U Kaznenom se zakonu internet i uznemiravanje nigdje izriječno ne spominju zajedno, ali je prepoznata zabrana pristupa internetu kao mjera za one koji su počinili neko kazneno djelo putem interneta. Uznemiravanje je prepoznato u Zakonu o suzbijanju diskriminacije, a također se spominje na više mjesta u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakonu o ravnopravnosti spolova, Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Zakonu o radu i drugim sličnim zakonskim i podzakonskim propisima. U Kaznenom zakonu se kao jedna od mjera navodi i zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja za što je zapriječena zatvorska kazna od jedne do pet godina, koja se može izreći počinitelju za kojeg postoji opasnost da bi prema osobama koje je dosad uznemiravao ponovo mogao počiniti to kazneno djelo. Novinari ovakve oblike uznemiravanja rijetko

— INDIKATOR 3.3

prijavljaju jer ih smatraju dijelom svog posla. Novinari su u 2022. godini prijavljivali prijeteće poruke putem aplikacija za komuniciranje, prijeteće e-mailove, kao i jedan hakerski napad. Provedba novog Zakona o elektroničkim medijima i njegove odredbe o komentarima na portalima još nije pokazala velike rezultate. Ostali zakoni se primjenjuju, ali tek kada do napada dođe. Potrebna je bolja prevencija tih napada.

Istrage svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima provode se transparentno

Finalna ocjena za 2021: 3,57 / Finalna ocjena za 2022: 3,57

Stanje se nije promijenilo u 2022. godini. Tijekom ispitivanja osnovanosti prijave u DORH-u, koja može trajati i godinama, žrtva nema nikakvog pristupa informacijama. Pojedine informacije sudovi i DORH objavljuju na svojim mrežnim stranicama, dok se dio informacija može dobiti na novinarski upit. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li neke od informacija koje objavljuju te institucije bile neistinite.

Žrtve najčešće nemaju učinkovit pristup istražnom postupku. Procedura ide tako da se kaznene prijave podnose državnom odvjetniku, koji ispituje osnovanost prijave, a to može trajati mjesecima pa i godinama. Za sve to vrijeme žrtva nema nikakve informacije o postupku. Tek ako državni odvjetnik odluči podići optužnicu, žrtva ima pravo dobiti informacije o postupku na temelju kojih može i štititi svoja prava. Ove se informacije ne dobivaju po automatizmu, nego u kaznenom postupku obje strane imaju uvid u spis pa tako žrtva i odvjetnik moraju biti aktivni. Neke se informacije u sudovima i Državnom odvjetništvu objavljuju na njihovim mrežnim stranicama, dok pojedine informacije novinari mogu dobiti na upit. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li sudovi i Tužiteljstvo objavljivali informacije koje nisu istinite.

Državna tijela uspostavila su kvalitetni sustav prikupljanja statističkih podataka da bi spriječila nekažnjivost

Finalna ocjena za 2021: 3,53 / Finalna ocjena za 2022: 3,53

Tijekom 2022. godine stanje se nije promijenilo. U Hrvatskoj ne postoje javni statistički podaci koji se tiču novinara, a koje bilježe državna tijela i institucije. Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske vode svoju statistiku u slučajevima u kojima su oštećenici novinari, no te statistike nisu javno dostupne. Ministarstvo pravosuđa i uprave također vodi statistiku o parničnim i kaznenim postupcima koji se vode protiv novinara i te podatke dostavlja HND-u na upit. Podaci u koje je HND imao uvid nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima.

U Hrvatskoj ne postoje javni statistički podaci koji se tiču novinara, a koje bilježe državna tijela i institucije. Ministarstvo unutarnjih poslova ove nam je godine dostavilo podatke o broju obrađenih slučajeva u kojima su oštećenici bili novinari, ali su ti podaci dosta šturi, bez nekih konkretnih informacija o samim slučajevima. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske prati kaznena djela počinjena na štetu novinara za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti te o njima vodi evidenciju na temelju podataka koje im dostavljaju niža državna odvjetništva. Na zahtjev HND-a, Ministarstvo pravosuđa i uprave svake godine dostavlja HND-u statističke podatke o tužbama koje se vode protiv novinara. Ti podaci predstavljaju broj aktivnih i završenih kaznenih predmeta u kojima su okrivljenici novinari razvrstanih po godinama (2016. – 2022.), članku zakona po kojem su se podnosili i vrsti ishoda (ako su završeni). Također dostavljaju i podatke o kretanju parničnih predmeta u kojima su tuženici novinari na svim općinskim sudovima u Hrvatskoj. U tablici su po godinama predstavljeni primljeni, riješeni i neriješeni predmeti za naknadu štete – isplatu i naknadu štete – ispravak informacije. Ovi podaci nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima.

IV

Sigurnost

3,60

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Postoje teški slučajevi pretnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubistva.

Nije bilo slučajeva stvarnih napada, pretnji životu i fizičkoj sigurnosti novinara, niti drugih pretnji i uznemiravanja novinara i medija.

35

Nefizičke prijetnje i uznemiravanja

Ovdje su uključeni: nadzor ili praćenje, uznemiravanje telefonskim pozivima, proizvoljno uznemiravanje od predstavnika sudskih ili upravnih tijela, agresivne izjave javnih dužnosnika, drugi oblici pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju mobbing i nasilničko ponašanje u radnom okruženju.

Finalna ocjena za 2021: 3,24 / Finalna ocjena za 2022: 3,32

U 2022. godini zabilježeno je 7 nefizičkih prijetnji novinarima, što je znatno manje u odnosu na 2021. godinu, kada ih je zabilježeno 14. Unatoč tome, čini se da se situacija nije znatno popravila u odnosu na prethodnu godinu.

- 22.11.2022. – U folderima tableta koji je policija oduzela Draženu Koštanu protiv kojega je 21.11.2022. podignuta optužnica za pripremanje terorizma, pronađeni su dokumenti koji ukazuju na to da je Koštan pratio šezdesetak fizičkih osoba ili institucija, među kojima se nalaze i urednik Faktografa Petar Vidov, kolumnisti Tomislav Klauški i Ante Tomić, kao i N1 televizija.
- 15.10.2022. – Bivši saborski zastupnik i član Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) Stevo Culej, sadašnji predsjednik Udruženja specijalne policije iz Domovinskog rata, rekao je novinaru Gordanu Duhačeku da kako želio da je novinar silovan.
- 11.10.2022. – Predsjednik HND-a Hrvoje Zovko je na adresu HND-a primio pismo u kojem između ostalog piše: „A ti četniče iz Imotskog nemoj mislit da ne pratimo tvoje djelovanje i vodeću ulogu u tom četničkom brlogu - sve se vidi i zna. Ruka pravde će te stići, u to budi siguran“. Pismo je potpisano s „DRAGOVOLJCI DOMOVINSKOG RATA, ZA DOM SPREMNI“.
- 1.8.2022. – Maja Sever je na otoku Tijatu, nedaleko od Šibenika, snimala uzurpaciju obale i devastaciju pomorskog

– INDIKATOR 4.1

dobra. Sever je prišao muškarac, koji je prepoznat kao vlasnik restorana, vikao je na nju, vrijeđao je, zahtijevao da izbriše snimke iz mobitela, a zatim joj uzeo mobitel.

- 4.4.2022. – Početkom travnja novinar Večernjeg lista Hassan Haidar Diab, nakon što je napisao tekst o čečenskom vođi Ramzanu Kadirovu, primio je prijetnje, a sada mu se u istom bahatom tonu obratio i Matvej Sidorov, bivši savjetnik za medije ruskog veleposlanika u Hrvatskoj. Sidorov je putem aplikacije Telegram reagirao na objavu prijetnji Haidaru Diabu i među ostalim napisao: „Hej, pozdrav Hassane, opet super članak! Ali nije baš aktualan. Zašto to nisi objavio dok smo bili u Zagrebu?“
- 7.3.2022. – Uredništvo portala Direktno.hr dobilo je na redakcijski mail poruku u kojoj je pisalo: „Poruka vlasnicima portala Direktno.hr: Pratimo vase pro-rusko djelovanje. Posljedice slijede.“
- 6.2.2022. – Splitski dogradonačelnik Bojan Ivošević – nakon objavljenog teksta koji mu se nije dopao – telefonom je kontaktirao Nikolinu Lulić, urednicu i novinarku Gradske rubrike Slobodne Dalmacije i grubo je verbalno napao. Kako navode iz tog dnevnog lista, Ivošević joj je između ostalog rekao: „Napit ću vam se krvi.“

Prijetnje po život i fizičku sigurnost novinara

One mogu uključivati: prijetnje smrću novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru; prijetnje nanošenjem teških tjelesnih ozljeda novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru. Te prijetnje mogu biti: izravne ili putem trećih osoba, putem elektroničke komunikacije ili komunikacije licem u lice, implicitne i eksplicitne.

Finalna ocjena za 2021: 3,18 / Finalna ocjena za 2022: 3,45

Prijetnje smrću i prijetnje fizičkoj sigurnosti novinara drugi su najučestaliji tip napada na novinare u 2022. godini. Zabilježeno je 5 takvih prijetnji od kojih su dvije bile uživo, jedna putem pisma i dvije putem elektroničke komunikacije, putem društvenih mreža, mailova ili komentara ispod članaka u medijima.

- 15.11.2022. – Hrvoje Zovko je na adresu Hrvatskog novinarskog društva primio pismo u kojem mu se netko obraća s „ČETNIČE HRVOJE“, između ostalog piše: „SVIMA VAM A NAROČITO DEŽULOVIĆU, ŽELIM DA VAS HRVATSKA UBIJE S PREDUMIŠLJAJEM ILI IZ NEHAJA, SVEJEDNO.“ Pošiljalac se na kraju potpisao s „HOS-ovac“ i dodao: „ZA DOM SPREMNI“.
- 26.10.2022. – Policijskom službeniku BiH Zoranu Čegar u Dubrovniku je počelo suđenje za kazneno djelo prevare. Novinari Centra za istraživačko novinarstvo (CIN) iz Sarajeva su ispred zgrade suda prišli Čegar, gdje ih je on počeo vrijeđati. Nakon što je novinarka CIN-a zatražila od Čegara komentar, on je burno reagirao i zaprijetio: „Nemoj da ti grkljan iščupam!“
- 8.9.2022. – Marcello Rosanda, novinar Glasa Istre, primio je uvrede i prijetnje smrću zbog teksta objavljenog u tom dnevnom listu, na portalu i Facebook-stranici Glasa Istre pod naslovom „Pulski ugostitelj razvio biznis koji ima sve elemente nadržiliječništva. Daje savjete teško bolesnim pacijentima“.
- 9.8.2022. – Novinar Zadarskog lista Toni Perinić dobio je prijetnje nakon objavljivanja istraživanja slučaja prijave turista za koji je Turistička zajednica primila najmanje 30 pritužbi.

– INDIKATOR 4.2

- 22.6.2022. – Novinar Mateo Pejaković je na svom portalu pisao nekoliko kritički intoniranih članaka o pročelnici Upravnog odjela za komunalne djelatnosti i gospodarenje Grada Požege. Nakon objavljenih tekstova, Pejaković je pročelnicu Mendel susreo u jednom požeškom lokalnu i razgovarali su nekoliko minuta, nakon čega se pojavio njezin suprug Ivan, verbalno se sukobio s Pejakovićem i navodno ga htio uhvatiti za vrat dok ga je žena pokušavala spriječiti. Prema riječima upućenih, Mendel je navodno uperio prst prema novinaru i rekao mu: „Mrtav si“.

Stvarni napadi

Ovaj tip napada može uključivati stvarnu fizičku ili mentalnu ozljedu, otmicu, upad u dom ili redakciju, oduzimanje opreme, nedopušteno zadržavanje novinara, pokušaje likvidacije itd.

Finalna ocjena za 2021: 3,72 / Finalna ocjena za 2022: 3,86

Broj fizičkih napada u 2022. opao je u odnosu na 2021. Zabilježen je jedan fizički napad..

U 2022. godini zabilježen je jedan fizički napad te se, kao i lani, dogodio na prosvjedu. Inicijativa „Slobodni zajedno“ održala 10. rujna 2022. na Trgu žrtava fašizma u Zagrebu prosvjed pod sloganom „Dajemo vam otkaz“. Prosvjed je bio usmjeren protiv vlade Andreja Plenkovića i HDZ-a, a prosvjednici su tražili ostavku Vlade te raspisivanje prijevremenih izbora u roku od 90 dana i svih referenduma koju do sada nisu raspisani. Na prosvjedu je novinarki TV kanala Vida Bojani Guberac jedan od prosvjednika uz divljačko vrijeđanje grubo odgurnuo ruku u kojoj je držala mikrofona.

Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja

Prijetnje se odnose na: stvarne napade na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zapljenu opreme, agresivne izjave dužnosnika itd.

Finalna ocjena za 2021: 3,73 / Finalna ocjena za 2022: 3,78

Broj napada na medije i strukovne organizacije u blagom je padu u odnosu na 2021. godinu. Unatoč tome, uvrede koje graniče s prijetnjama upućene medijima i strukovnim udrugama ne jenjavaju..

Tijekom 2022. godine zabilježen je jedan hakerski napad na redakciju Slobodne Dalmacije. Mediji se, međutim, svakodnevno suočavaju s raznim uvredama koje se graniče s prijetnjama, a koje redovito dobivaju na adrese mailova te na društvenim mrežama.

Naslov originala
Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana
Narativni izvještaj Hrvatska 2022.

Nakladnik
Hrvatsko novinarsko društvo
Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autorica
Monika Kutri

Pravna stručnjakinja
Vanja Jurić

Medijska stručnjakinja
Đurđica Klancir

Lektorica
Josipa Šiklić

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija proizvedena je uz pomoć
Europske Unije i Civil Rights Defenders.
Sadržaj ove publikacije isključiva je
odgovornost Nezavisnog udruženja
novinara Srbije i ne odražava stavove
Europske Unije i Civil Rights Defenders.

